Aurelijus Zykas

Septyni saulės veidai

Pirmoji pažintis su JAPONIJA

Auksopieva

Aurelijus Zykas

Septyni saulės veidai

PIRMOJI PAŽINTIS SU JAPONIJA

Auksolpieva
Vilnius / 2021

Kristinai,
dėkodamas už saugumo jausmą ir
rytinį kavos puodelį, įkvepiantį eiti tolyn

© Aurelijus Zykas, 2021
© Apipavidalinimas, Judita Židžiūnienė, 2021
© Leidykla „Aukso pieva“, 2021

Visos teisės saugomos. Be raštiško leidėjo sutikimo nei ši knyga, nei kuri nors jos dalis negali būti kopijuojama, atkuriama, perduodama ar įrašoma jokia forma.

ISBN 978-609-8105-57-5

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Pratarmė

Visų pasaulio knygų vis tiek neperskaitysi.
Todėl net nepradėk! Geriau suėsk sušį.
Kicius

Mintis parašyti šią knygą brendo jau seniai. Nuo tada, kai 2017 m. išvažiavau į pirmąsias keliones su vieno kelionių organizatoriaus keliautojais ir stengiausi padėti jiems atrasti egzotiškas šalis, o kartu jas vis iš naujo išvysdavau jų akimis.

Natūralu, kad didžiausi atradimai kas kartą laukdavo Japonijoje, šalyje, su kuria turiu ypatingą asmeninį ryšį ir daugiausia patirties. Kelionių vadovo įspūdžiai pamažu kaupėsi atmintyje, jie apaugo naujais potyriais, vis kildavo poreikis tai užrašyti.

2020 metai, kurie įeis į istoriją kaip metai, sustabdę pasaulį, staiga padidino atstumus tarp šalių. Jie privertė mus suvokti, kad nei stabilumas, nei ramybė nėra savaime suprantama duotybė. Turistinės kelionės į tolimas šalis per kelis mėnesius tapo nebeįmanoma misija, o mes išmokome branginti tai, ką turėjome, tai, ko galime netekti, tai, kas yra šalia mūsų.

Sustojęs pasaulis mums padovanojo daugiau laiko. Tik todėl atsirado galimybė prisėsti ir atminties gijas paversti žodžiais bei tekstais. Rašymas truko keliolika dienų, t. y. lygiai tiek, kiek paprastai keliautojams trunka pirmoji kelionė į Japoniją, atrandant ir patiriant šią šalį.

Labai viliuosi, kad šia knyga galės pasinaudoti visi, norintys nukeliauti į tolimą salų kraštą rytiniame pasaulio pakraštyje. Viliuosi, kad ji padės kitaip pažvelgti į lankomus objektus, o galbūt ir susiplanuoti kelionę patiems. Na, o jeigu užsitęs sustojusio pasaulio sindromas, manau, kad ji leis patirti kelionės džiaugsmą bent jau nuskridus vaizduotės sparnais.

Norėjosi knygoje aprašyti kuo daugiau vietų, patirčių, pateikti daugiau istorijų. Tačiau viskas turi savo ribas. Todėl atrinkau tik tuos objektus, kurie yra tinkamiausi pirmajai kelionei ir pirmajai pažinčiai su šalimi. Tai – labiausiai rekomenduojamos aplankyti vietos, *highlights*, kurios parodytų skirtingus šalies veidus: didžiuosius miestus, miestelius ir kaimus, senovines šventyklas ir modernius stočių pastatus, pilis ir... sankryžas.

Tiek tikrai pakanka keliolikos dienų kelionei, kuri leidžia susidėlioti svarbiausias žinias ir patirtis apie šalį. Knyga skirta „žaliems“ keliautojams. Septyni skyriai, pristatantys skirtingas Japonijos vietoves, atskleidžia ir septynis skirtingus šalies veidus, leisdami patirti mažų kaimelių ir didmiesčių, lygumų ir kalnų, senovės ir modernybės, „gerosios“ ir „išvirkščiosios“ pusės Japonijos įvairovę.

Atrinkau tik tuos objektus, kurie yra tinkamiausi pirmajai kelionei ir pirmajai pažinčiai su šalimi. Tai – labiausiai rekomenduojamos aplankyti vietos, *highlights*, kurios parodytų skirtingus šalies veidus.

Pristatydamas objektus ir rinkdamasis temas, šioje knygoje daugiau koncentravausi į šalies istoriją, geografiją bei esminius gyventojų buities bruožus, kurie per kiekvieną jų atsiskleidžia. Žinoma, norėjosi daugiau prisiliesti prie šiuolaikinės visuomenės, elgesio normų, politikos, ekonomikos temų. Tačiau jas palieku vėlesnėms knygoms.

Nes tikiuosi, kad bus norinčių knygų pagalba kartu keliauti po Japoniją ir šiek tiek giliau...

Himedžio pilis žydint sakuroms

Įžanga

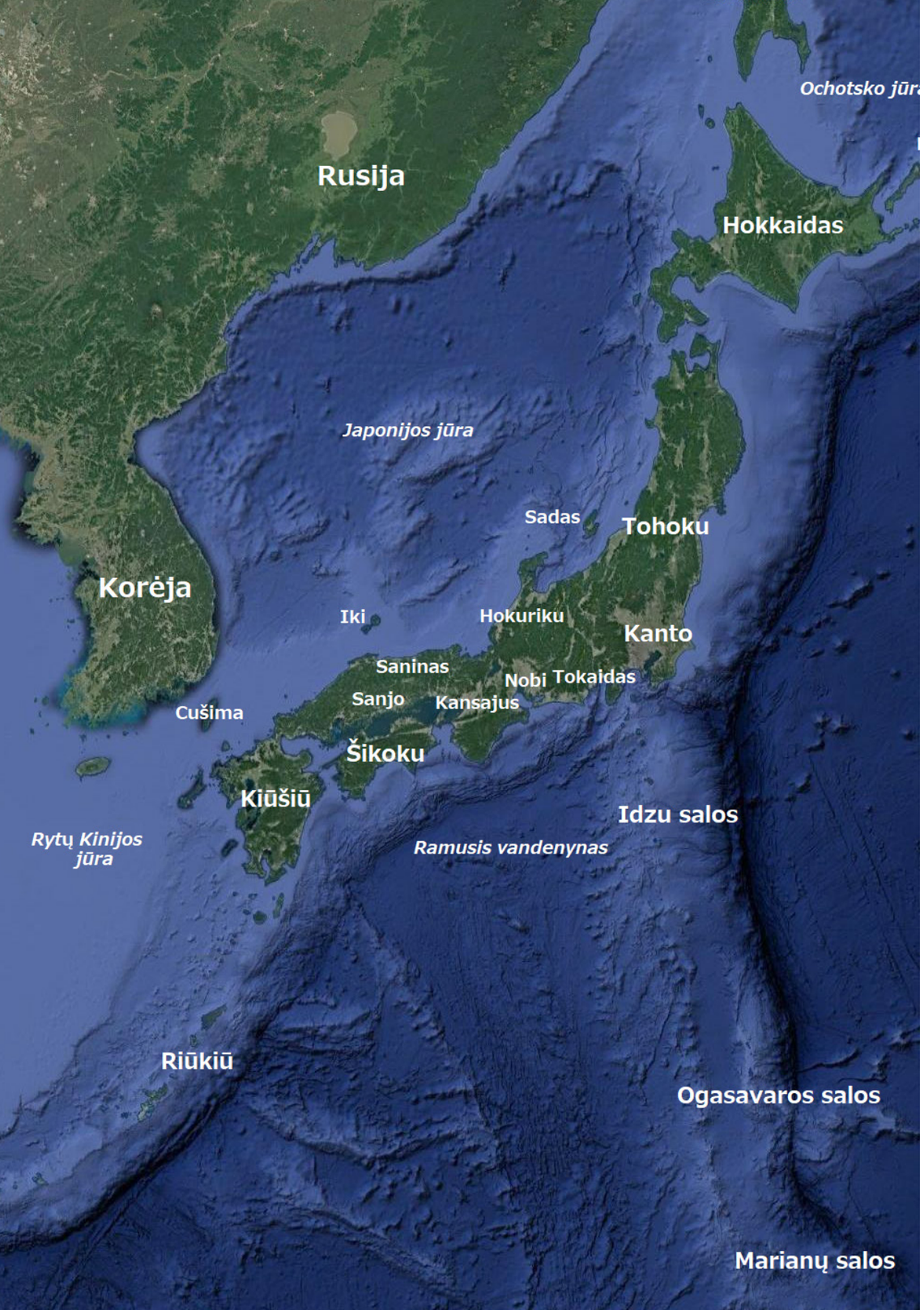

Įžanga

Teritorija ir kraštovaizdžiai

Japonija visiems žinoma kaip ryčiausia pasaulio valstybė. Tokia geografinė padėtis į rytus nuo Azijos žemyno pelnė ir egzotišką pavadinimą – Tekančios šaulės šalis, kuris, beje, atsispindi ir tikrajame šalies pavadinime. Savo valstybę japonai vadina 日本 (tariama *Nihon*)[1], perėmę šį pavadinimą iš kinų kalbos (kinų mandarinų kalba tariama *Riben*), o šie du hieroglifai reiškia „saulė“ ir „pradžia, kilmė“. Būtent senovės kinai, matydami iš rytų pusės kylančią saulę, nusprendė tolimas laukinių barbarų salas, plūduriuojančias Rytų jūroje, pavadinti šiuo vardu.

Aišku, senovės japonams nė į galvą neatėjo save suvokti kaip esančius kažkokioje pasaulio vietoje. Jie sau pažįstamą pasaulį vadino „Aštuoniomis salomis“ (*Oyashima*). Natūraliai jis buvo didesniojo pasaulio centre – tarp neaprėpiamo Ramiojo vandenyno rytuose ir Korėjos bei Kinijos vakaruose, laukinių *emiši* genčių šiaurėje ir smulkių salelių pietuose. Japonijoje parduodami žemėlapiai irgi natūraliai pergrupuoja pasaulį, vaizduodami Japoniją pasaulio centre, o Europa ir Amerika nustumiamos į vakariausią ir ryčiausią pasaulio užkampius.

[1] Vietovardžių ir kitų knygoje naudojamų terminų originalią rašybą ir paaiškinimus rasite prieduose pateikiamame žodynėlyje bei rašybos taisyklėse.

Šiek tiek apie vertybes

Toks nuolatinis gyvenimas susispaudus ir vietos trūkumas paaiškina ir tam tikrus elgesio kodus. Dideliam skaičiui žmonių gyvenant nedidelėje erdvėje, formavosi japonų kolektyviškumas. Tradiciškai bendruomenės turėjo dalytis daugeliu bendrų dalykų (pvz., pirtimi, tualetu ar šuliniu), taigi formavosi kolektyvinė atsakomybė, savitarpio pagalbos fenomenas, galimybė operatyviai susitelkti. Visa tai labai papildo bei sustiprina ir tam tikros socialinės vertybės, būdingos konfucianizmu grindžiamoms visuomenėms, kurių pavyzdžiai yra ir Korėja, Taivanas bei Kinija.

Šios savybės, nors, deja, ir blankstančios dabarties visuomenėje, labai gerai išryškėja pavojaus ar nelaimės akivaizdoje. Pavyzdžiui, kai reikia prikelti naujam gyvenimui karo sunaikintą šalies infrastruktūrą arba kai įvyksta žemės drebėjimas. Tokiais atvejais tauta sugeba susivienyti ir siekti bendrų tikslų: organizuojasi į grupes, siunčia pagalbą, važiuoja valyti griuvėsių. Ir praktiškai nebūna plėšikavimų ar grobstymų.

Kita vertus, suspaustas gyvenimas apribotoje erdvėje skatino japonus ugdyti ir kitą svarbų bruožą, kuris įvardijamas kaip netrukdymas kitam. Buvo svarbu išmokti gyventi taip, kad kuo mažiau trukdytum aplinkiniams. Trukdyti gali tavo keliamas triukšmas. Tu trukdai įeidamas į kažkieno erdvę. Trukdai liesdamas kitą žmogų. Trukdyti gali tavo kvapas, jeigu esi nesiprausęs arba pernelyg

išsikvėpinęs. Trukdai atkreipdamas dėmesį išsiskiriančia išvaizda ar ryškiomis spalvomis. Tai nuolat skatina atsiprašinėjimo ritualus. Atsiprašau, kad vėluoju. Atsiprašau, kad duodu. Atsiprašau, kad imu. Atsiprašau, kad įeinu...

Vengimas trukdyti kuria griežtai apibrėžtas taisykles. Juk kai žmonės aiškiai žino ir yra sutarę, kaip elgtis visose įmanomose situacijose, jie netrukdo vienas kitam. Visiems tampa aišku, kuria šaligatvio puse turi eiti, kurioje eskalatoriaus pusėje stovėti, kokia forma išsirikiuoti eilėje į traukinį, kada, kur ir kiek mokėti už paslaugą, kaip rengtis viena ar kita proga, ką nešti dovanų į vestuves. Taisyklės, dažnai nerašytos, bet įskiepytos iš pagrindų, galioja visose viešosiose erdvėse: valgant, važiuojant transportu, gydantis ligoninėje, vaikštinėjant po parką, maudantis pirtyje, einant į viešąjį tualetą...

Pasaulyje yra daug kultūrų, kurios tokiais atvejais vystėsi priešinga kryptimi. Jos, kaip, pavyzdžiui, nemaža dalis Indijos subkontinento tautų, išmoko absoliučios tolerancijos kitoniškumui. Tai yra – vienoje erdvėje gyvenantys žmonės visi elgiasi pagal savo dėsnius ir įsitikinimus, tačiau šioje klegesio, spalvų ir kvapų kakofonijoje jie gerbia ir nuostabiai toleruoja vienas kito skirtingumus.

Su tolerancija kitoniškumui ar taisyklių laužymu japonams yra gerokai sudėtingiau. Nesilaikantieji taisyklių ir trukdantieji paprastai sulaukia tylaus (arba ir garsesnio) pasmerkimo, perspėjimo. Aišku, japoną labiausiai disciplinuoja netgi ne aplinkinių reakcija, o vidinis gėdos jausmas, neleidžiantis nusižengti. Kartais aplinkinį mąstymą mėgstančiam lietuvių charakteriui yra aiškiai matomi įvairūs sistemos apėjimo būdai (vengti mokesčių, važiuoti „zuikiu“ ar patekti be eilės), tačiau japonui jie paprastai yra arba nepastebimi, arba neturi prasmės.

Nes taisyklės yra kuriamos tam, kad jų būtų laikomasi, o ne laužoma.

Dėl šios priežasties visuomenėje yra sunku tiems, kurie išsiskiria (tiek gerąja, tiek blogąja prasme). Visuomenėje, kurioje absoliučią

daugumą sudaro vidutinė klasė, labai ryškiai matomi tiek turtingieji, tiek skurdžiai, tiek ypač talentingi, tiek neįgalieji. Tačiau išsiskirti puošnesne apranga, prabangiomis mašinomis, ryškesnėmis spalvomis ar ekscentrišku elgesiu nėra stilinga. Gyvenimo būdo, pajamų, įsitikinimų skirtumai egzistuoja, tačiau jie išryškėja labai subtiliuose aprangos ir elgesio koduose.

Dėl to vakariečiui japonų visuomenė ir gyvenimo būdas gali pasirodyti pilkas, monotoniškas ar netgi panašus į mechanizuotą robotų pasaulį. Kita vertus, jis baugina taisyklių gausa ir griežtumu.

Užsieniečius, ypač baltuosius, japonai vadina *gaidžin*. Būdamas užsienietis, o dar iš Lietuvos, šioje šalyje visada išsiskiri savo odos, plaukų ar akių spalva. Dėl to turi suvokti, kad čia niekuomet nebūsi savas ir niekada nesijausi visiškai integravęsis į šią visuomenę ar ją tobulai suprantantis. Su tokiomis stigmomis susiduria čia ilgiau gyvenantys vakariečiai, niekaip neperžengiantys tos pragariškos kitoniškumo ribos. Dešimtmečius pragyvenę šalyje, laisvai kalbantys japonų kalba, jie vis tiek susiduria su situacijomis, kai su jais primygtinai kalbama angliškai arba į juos žiūrima kaip į egzotiškus gyvūnėlius.

Turime suprasti, kad esame uždaroje salų šalyje, kuri sugebėjo 250 metų išgyventi visiškai izoliavusis nuo pasaulio. Šalyje, kurioje 98 proc. gyventojų sudaro japonai, t. y. viena kalba kalbanti ir panašias vertybes išpažįstanti 125 mln. žmonių masė.

Dažniausiai tai nėra piktavališkas požiūris. Tiesiog egzotiška išvaizda traukia akį, kelia klausimus, o neretai atspindi ir vietinių norą padėti. Panašias, o gal net ir aštresnes, reakcijas juk sukelia ir juodaodis, atvykęs į lietuvišką provinciją. Kartais tam užtenka ir Kauno ar Vilniaus...

Turime suprasti, kad esame uždaroje salų šalyje, kuri sugebėjo 250 metų išgyventi visiškai izoliavusis nuo pasaulio. Šalyje, kurioje 98 proc. gyventojų sudaro japonai, t. y. viena kalba kalbanti ir panašias vertybes išpažįstanti 125 mln. žmonių

Senovinė Jasakos pagoda, Kiotas

Kiotas

1

Japonijos Kansajaus oro uostas, į kurį neretai leidžiasi keliautojai iš užsienio, pavadintas regiono vardu. Kansajaus regionas yra vakarinėje Japonijoje, apima vieną iš trijų didžiausių Japonijos lygumų. Per ilgą šalies istoriją jis buvo svarbiausias šalies valstybingumo ir kultūros centras. Nuo pirmųjų mūsų eros amžių čia kūrėsi Jamato valstybė, čia buvo visos senosios valstybės sostinės, budizmo ir šintoizmo religijų centrai.

Kansajaus gyventojai į likusią Japonijos dalį žiūri šiek tiek paniekinamai. Ypač į visokius laukinius rytiečius iš Tokijo ar Jokohamos, kurie per pastaruosius amžius paveržė administraciją, pralenkė Kansajų, tačiau taip ir liko nerafinuoti ir nekultūringi. Nes juk visiems aišku, kad Japonijos pasaulio centras buvo, yra ir bus būtent Kansajuje! Nuožmi konkurencija tarp dviejų didžiausių Japonijos megapolių, Tokijo ir Osakos, labai primena lietuvišką pasispjaudymą tarp Kauno ir Vilniaus. Tik truputį aukštesniame lygmenyje.

Kansajuje įsikūrę keturi reikšmingi miestai: Kiotas, Osaka, Nara ir Kobė. Tarpusavyje jie labai skiriasi. Kaip jums papasakotų vietinė gidė, tikro Kansajaus gyventojo svajonė yra mokytis Kiote, dirbti Osakoje, gyventi Kobėje ir važiuoti ilsėtis į Narą. Kodėl? Dėl to, kad Kiotas yra Japonijos švietimo centras, besididžiuojantis geriausiais universitetais. Osaka – ekonomikos centras, kuriame įsikūrusios didžiosios kompanijos, o visi standartiniai japonai juk nori visą gy-

Auksinis paviljonas

Pirmą kartą besilankantys Kiote turistai paprasčiausiai negali apeiti jo *instagramiškiausios* vietos – Auksinio paviljono. Ir nors jis labai dažnai apibūdinamas kaip kičinis, nuvalkiotas, nuturistintas, banalus, nevertas dėmesio ir daugybe kitų neigiamų epitetų, ikoninė nuotrauka su šiuo paviljonu fone yra privalomas suvenyras iš Japonijos.

Vos praėjus pagrindinius vartus, labai greitai akį patraukia žymiausias pastatas, kuris ir davė pavadinimą visam sodui. Triaukštis nedidelis namelis tvenkinio pakrantėje yra visas padengtas... grynu auksu. Na, tiesa, jo sluoksnis labai plonas, nes tai yra vadinamoji aukso folija, užklijuota ant medinio paviršiaus. Tačiau apšvietus saulei skaidriame vandenyje atsispindintis šio statinio siluetas atrodo įspūdingai.

Auksinis paviljonas rudenį

Dr. AURELIJUS ZYKAS – žinomas japonologas, mokslų daktaras, vertėjas, rašytojas, keliautojas, Vytauto Didžiojo universiteto docentas, „Azija LT“ įkūrėjas. Laisvai kalbėdamas japoniškai nuolat vertėjauja aukščiausiojo lygio susitikimuose Lietuvoje ir Japonijoje, 2007 m. vertė Japonijos imperatorienei Mičiko, 2019 m. lydėjo Lietuvos Respublikos Prezidentą į Japonijos imperatoriaus inauguracijos ceremoniją Tokijuje. Kaip mokslininkas ir dėstytojas skaito paskaitas įvairiuose Europos ir Azijos universitetuose. Parengė pirmąjį išsamų lietuvių-japonų kalbų žodyną. Už indėlį plėtojant Lietuvos-Japonijos santykius 2019 m. A. Zykui suteiktas Japonijos užsienio reikalų ministro apdovanojimas.

Antroji dr. Aurelijaus Zyko kelionių knyga apie Japoniją pristato Tekančios saulės šalies kultūros ir gamtos paveldą. Remdamasis turtinga savo gyvenimo ir kelionių Japonijoje patirtimi autorius kviečia į septynis skirtingus šalies regionus. Japonijos kultūros, istorijos, meno bruožus jis atskleidžia vesdamas skaitytoją po magiškas šventyklas, sodus, pilis, kalnuose slypinčius kaimelius, įspūdingus didmiesčius, stotis ir net... šurmuliuojančias sankryžas. Atskirose rubrikose supažindinama su tradiciniais amatais, gardžiais patiekalais, čia gausu praktinių patarimų keliautojams. Smalsų skaitytoją suintriguoja ir nuotaikingi mėlyno megzto katino Kiciaus pastebėjimai apie vietinį gyvenimo būdą. Knyga skiriama tiek planuojantiems kelionę po Japoniją, tiek lankantiems aprašomus objektus, tiek norintiems pažinti tūkstantmete istorija alsuojantį kraštą ar trokštantiems nuskristi į šią šalį vaizduotės sparnais.

Aurelijų Zyką pažįstu ne tik kaip puikų Japonijos žinovą, bet ir kaip neprilygstamą istorijų pasakotoją. Jo įžvalgos bei rekomendacijos gerokai praturtino ir mano asmeninę pažintį su šia šalimi. Aurelijaus sukaupta patirtis ir gebėjimas užfiksuoti subtiliausius japonų kultūros niuansus yra vertingas informacijos šaltinis tiek pirmąkart tolimoje salų valstybėje viešinčiam gaijin*, tiek ir giliau ją tyrinėjančiam žmogui.*

SIMONAS KAIRYS,
Lietuvos Respublikos kultūros ministras

9 786098 105575
www.auksopieva.lt